

Valóságos könyvtár – könyvtári valóság II.

A könyvtártudomány ünnepe az ELTE BTK-n

◆ Patkósné Tóth Zsuzsanna

A magyar tudomány ünnepe rendezvény-sorozat keretében az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Könyvtár- és Információtudományi Intézete (ELTE BTK KITI), valamint az ELTE Könyvtártudományi Doktori Programja kétnapos konferenciát szervezett *Valóságos könyvtár – Könyvtári valóság* címmel, immár másodszor, 2015. november 23–24-én.¹

A nagyszabású rendezvényt *Hoppál Péter* kultúráért felelős államtitkár (Emberi Erőforrások Minisztériuma – EMMI) kormányzati elfoglaltsága miatt *Sepseyne Vigh Annamária* közgyűjteményi főosztályvezető nyitotta meg, aki beszédében hangsúlyozta, mennyire fontos, hogy a hazai és határon túli könyvtárakat érintő aktuális kérdéseket feltegyük és közösen próbáljuk megválaszolni. Említette az új könyvtárápületek figyelemfelhívó szerepét, a mai könyvtár a szabadidő eltöltésének egyik helyszíne kell, hogy legyen. A statisztikai adatok szerint a működő könyvtárak alapterülete, a nyitvatartási napok, órák száma nőtt.

A leltárba vett éves állomány kétmillió fölé emelkedett, a kistelepüléseken a tizennégy éves kor alatti olvasók száma szintén nőtt. Szomorú, hogy a statisztika szerint a magyar lakosság a napi kétszáz-harminc percnyi szabadidejének mindössze két százalékát tölti olvasással, ötvenhat százalékát viszont tévézésre fordítja. A könyvtárak megváltozott, multifunkciós szolgáltatási rendszerében magasan képzett könyvtárosokra van szükség. Szólt a kormány terveiről, a nemzeti könyvtár jövőjéről, a digitális nemzetfejlesztési programról is.

A konferencia résztvevőit *Szalay Péter*, az ELTE tudományos ügyekért felelős rektorhelyettese, *Borsodi Csaba*, az ELTE BTK általános ügyekkel foglalkozó dékánhelyettese és *Kiszl Péter* intézetigazgató, doktori programvezető, a konferencia szervezőbizottságának elnöke (ELTE BTK KITI) köszöntötte.

Szalay Péter a természettudomány professzoraként kifejtette, régen többet használta a valóságos könyvtárat, ma már egyre inkább a digitalizált információkat veszi igénybe, azonban hagyományos vagy elektronikus dokumentumoktól függetlenül, egyetemi tanárként nem tudna dolgozni a bibliotékák nélkül. Borsodi Csaba levéltárosként, történészként érzi, mennyire erőteljesen tört be az informatika a levéltárosi munkába is, erre példának említette, hogy pár éve specializációt indítottak információ- és rekord-

¹ Korábbi tanácskozásunkról beszámol: Boda Gáborné Köntös Nelli: Valóságos könyvtár – könyvtári valóság. Tudományos tanácskozás az ELTE BTK-n. In: Könyvtári Levelező/lap, 26. évf. 2014. 1–2. sz. 3–7. o.

menedzsment címmel a jövő levéltárosai számára. 2006 és 2007 között megbízott intézetigazgatóként volt alkalma közelebbről is megismerni a könyvtárosképzést, s tapasztalatai alapján hangsúlyozta az ELTE könyvtárosképzésének és könyvtártudományi kutatási tevékenységének hagyományait, valamint a jelenben betöltött vezető szerepét, képességét az örök megújulásra.

Kiszl Péter intézetigazgató a könyvtár kibővült feladatairól szólt, amelyeknek meg kell jelenniük a képzésben, a (doktori) kutatásokban. A multifunkciós könyvtári világban küldetésénél fogva a kulturális örökség megőrzésével párhuzamosan középpontban áll ugyan a dokumentum, de ma már nem a hordozó az elsődleges, hanem az információ. A tartalom az, ami elsősorban számít, de a könyvtár szociális funkciója, közösségi térként való működése is nélkülözhetetlen. Jelentősen megváltoztak a könyvtárhasználók szokásai is, kényelmi szempontból többen inkább a távhasználatot

választják a helybenhasználat helyett. A megnövekedett igényeket csak jól képzett szakemberekkel lehet szolgálni. Magyarország legnagyobb és legrégebb óta működő egyetemén elsőként indult meg a felsőfokú könyvtárosképzés, az 1948/49-es tanévben. A sok év alatt neves tudósok oktattak, példaként említette az előadó Kovács Máté, Fülöp Géza, Voit Krisztina nevét. A kezdetben inkább történeti képzés fokozatosan alakult át az adott kor kihívásainak megfelelően, jelenleg informatikus könyvtáros BA- és MA-szakon végeznek a hallgatóink. A képzés nemcsak a könyvtáros munkakörökre készít fel, hanem akár a nonprofit szektor más területein vagy a versenyszférában való munkavállalásra is. Az intézet gyakorlatközpontú, de tudományos igényű felkészítést nyújt hallgatóinak. A könyvtártudományi doktori képzés egyedül intézetünk keretében működik, közel félszázan szerezték meg eddig a fokozatot. A hazai könyvtáros szakma vezetőinek többsége, a könyv-

tárosképzésben oktatók jelentős része itt szerezte meg doktori fokozatát. A hagyományok köteleznek, a képzés mindig igyekezett összhangba hozni az értékrementés, őrzés feladatait a folyamatos megújulás képességével, az egyre nagyobb társadalmi elvárásokkal.

Az első nap plenáris ülését *Barátné Hajdu Ágnes* tanszékvezető (ELTE BTK KITI) elnökölte, a délelőtti első blokk a *Tudósok a valós és virtuális könyvtárakról* címet kapta.

Frank Tibor egyetemi tanár, akadémikus, az ELTE BTK Tudományos Bizottságának elnöke tartott előadást *A könyvtáraktól az internetig* címmel. Az előadás sok személyes élménnyel, tapasztalattal szólt az egész életét végigkísérő könyvtárhasználatról. Gyermekkorától kezdve ismerte a könyvtár hangulatát, nyári iskolaszünetben dolgozott az Egyetemi Könyvtárban. Nagy műveltségű, sok nyelven beszélő könyvtárosokkal lehetett együtt. Később, tudományos pályafutása során módja volt az amerikai könyvtári rendszert részletekbe menően megismerni és sokszor igénybe venni a szolgáltatásait. Az egyetem oktatóinak, hallgatóinak óriási segítség a könyvtárak által biztosított ingyenes, sokszínű, gazdag, könnyen igénybe vehető szolgáltatások sora. Gyakorló egyetemi tanárként egyre sűrűbben tapasztalja, hogy diákjai nem járnak könyvtárba, nem használják a könyvtár nyújtotta sok szolgáltatást, nem is ismerik a nagy múltú hazai intézményeket. Ezért könyvtárlátogatásokat szervez, aminek mindig nagy sikere van. Mégis, csak kevés diák vállalkozik a valóságos könyvtárak felkeresésére, inkább a számítógép előtt ül, és onnan várja minden problémájára a választ. Mit tehet a

könyvtár és a tudománya, hogy visszaadja az egyetemistákat az épületébe? Mit tesznek az amerikai könyvtárak a könyvtárhasználat megkönnyítése, megszerettetése érdekében? – Senkit sem zavart, hogy a professzor az előre megszabott időt jóval túllépte. Szenvedélyes, élvezetes előadásmódja magával ragadta a közönséget, szívesen hallgattuk volna még.

Déri Balázs tanszékvezető, egyetemi tanár, az ELTE BTK Professzori Tanácsának elnöke a *Mentem-e a könyvtárak által elébb* című előadásával folytatta a délelőtti programot. A könyvtár mindig szerepet játszott az életében. Kisgyerekként a falusi népkönyvtárban kezdte, elolvasta az egész állományt – nem volt nehéz. Egyetemistaként a nagy könyvtárakat kereste fel, már szakirányának, a nyelvészetnek megfelelően válogatott az óriási kínálatból. Azóta sem vált hűtlenné a könyvtárakhoz. Fiatal kutatóként számos könyvtárban megfordult, a világ sok országában felkereste az intézményeket, segítőkész könyvtárosokkal életre szóló barátságokat kötött. Ma is rengeteg könyv veszi körül az egyetemi szobájában, nem is akar ezektől soha megválni. A klasszika-filológiai tanszék könyvtárának nem is nevezhető, félszuterénben elhelyezett gyűjteménye a legkedvesebb, leginkább használt. Olyan, amilyen, dohos, foghíjas, de a legjobb görög–latin könyvtár, és a miénk! Saját könyveit is behordta már az idők során, körülölelik, miközben dolgozik. Úgy gondolja, a könyvtár mindenre választ ad, csak jól kell kérdezni. Az a vágya, hogy nyugdíjba vonulása után a Latin Tanszék gyűjteményének önkéntes könyvtárosa lehessen.

A délután *Hazai és határon túli könyvtári alternatívák* címmel folytatódott, a tudományterület jeles képviselőinek közreműködésével.

Fodor Péter főigazgató (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár – FSZEK) *Változó könyvtár. Probléma – elemzés – mérlegelés – cselekvés* című előadásában a korszerű könyvtár funkcióit és működését alapvetően befolyásoló kérdésekre kereszte a választ. Az 1904-ben alapított fővárosi közkönyvtári hálózat korhatárra és érdeklődési körre való tekintet nélkül biztosítja az önképzést, szakkönyvtárként részt vesz a tudományos munkában, támogatja a kutatást, oktatást. Állománya több mint hárommillió dokumentum, szolgáltatásaiban széleskörűen felhasználja az információtechnológiát. Ennek a nagy intézménynek a vezetője, a főigazgató vázolta fel a FSZEK fejlesztésének legfontosabb fordulópontjait. A könyvtár stratégiai tervének összeállításakor szempont, hogy az összhangban legyen az or-

szágos és nemzetközi trendekkel. Fontos, hogy a használók elvárásait valósítsák meg, ne a könyvtárosokét. El kell dönteni, van-e összefüggés a társadalmi hasznosság és a finanszírozás között. Van-e piacképes szolgáltatás? Mit tehet ma egy könyvtár? Hogyan használhatja fel a rendelkezésére álló működési forrásokat? Milyen alternatív források, finanszírozási eszközök, lehetőségek vonhatók még be a könyvtár működtetésébe, fejlesztésébe? A korszerű könyvtár tudástár és információs központ, amely hozzájárul az életminőség javításához, az esélyegyenlőség növeléséhez. Rendelkezik programmal, és képes prioritásokat megfogalmazni. Differenciált szolgáltatásaival használó- és olvasóbarát, szakértő személyzettel rendelkezik, a megváltozott igényekre proaktív reagálással válaszol.

Székelyné Török Tünde osztályvezető (ELTE Egyetemi Könyvtár) *Változások, irányok a magyarországi felsőoktatási könyvtárakban* címmel tartotta meg

prezentációját. Szakmai fórumokon, a szaksajtóban évek óta hallhatunk, olvashatunk arról, hogy megváltozik a könyvtárak társadalomban betöltött szerepe, növekednek a felhasználói igények, elvárások. A felsőoktatási könyvtáraktól is egyre többféle szolgáltatást várnak, kérnek. A jogszabályokban meghatározott feladatokat rugalmasan, a mindenkori igényekhez alkalmazkodva kell elvégezni, összhangba kell hozni az egyetem stratégiai céljaival, támogatni kell az intézményben folyó kutatást. A rendszeresen elvégzett felmérések szerint a könyvtár távhasználata nőtt, személyes felkeresése csökkent. Még nem megoldott probléma a távhasználat eltérő értelmezésére, például a Magyar Tudományos Művek Tára, az MTMT használói nem számítanak bele a statisztikába. Ideális lenne, ha a szerzeményezés, a gyűjteményalakítás a használói igények alapján történne. Jelentősen megváltozott a folyóiratok használata, a használók egyre többször online szeretnék elérni, ám az

áfa huszonhét százalék az online hozzáférésre, míg a nyomtatott sajtótermékek áfája öt százalék. Az új adathordozók megjelenése befolyásolja a könyvtári munkafolyamatokat, mint például az állománygyarapítás, a feldolgozás vagy a tárolás. A dokumentumközpontúság helyére egyre inkább az adat- és információszolgáltatás kerül, amely gyakran stratégiai jelentőséggel bír.

Silvia Stasselová főigazgató (Egyetemi Könyvtár, Pozsony; a Szlovák Könyvtárosok és Könyvtárak Egyesületének elnöke) *The Modern Architecture of University Library Buildings = An Effective Marketing Tool* címmel tartott angol nyelvű előadást, amelyben sok színes, több országban készült képpel illusztrálta a mai egyetemi könyvtári épületek figyelemfelhívó formáját. Manapság az egyetemi könyvtárak épületei már nemcsak az oktatás és a kutatás háttéréül szolgálnak, hanem hatékony marketingeszközt is jelentenek. Számos sikeres egyetem csábítja potenciális hallgatóit a kampuszon el-

helyezett modern és folyamatosan fejlődő könyvtárral. Sok egyetem vált híressé a könyvtára kivételes építészeti megoldásainak köszönhetően. Ez gyakran többet ér, mint amennyibe az új könyvtárépület megépítése eredetileg került. A XXI. századot információs korként tartjuk számon, de emellett a könyvtárak reneszánszát is elhozza a látogatóknak. Ez a tér rendkívül értékessé válik a könyvtárhasználók számára, mert egyensúlyba hozza őket a sok külső stressz faktorral szemben, és korszerű tanulási központot biztosít nekik. Ilyen modern könyvtárépületek képeiben gyönyörködhattünk az előadás során, és csak remélhettük, hogy hazai példák is születnek a közeljövőben.

Hajnal Jenő elnök (Magyar Nemzeti Tanács, Vajdaság) *A délvidéki magyar tudástár létrehozása* című előadásában szólt a kisebbségben élők nehézségeiről, gondjairól, az identitás keresés, az önazonosság megteremtése folyamatáról. Mindehhez nagy segítség a kultúra, és ebben ők szerepet vállalnak. A több száz

év alatt felhalmozott szellemi értékek megmentéséhez a digitalizálási tevékenység összehangolása és nyilvántartása szükséges. Így digitális formában is elérhető lesz a vajdasági magyar nemzeti közösség szellemi öröksége. A szabadon hozzáférhető anyag segítheti a kutatást, képzést. A tudástár a vajdasági magyar közgyűjtemények adatbázisaiból épülne.

Zana Gabriella információs specialista (Európai Parlament, Brüsszel) *„Scientia potentia est”*. *Hogyan járul hozzá az Európai Parlament Kutatószolgálat a képviselők objektív tájékoztatásához?* című előadása a brüsszeli események miatt sajnos elmaradt.

A kávészünet után *Hazai és határon túli képzési alternatívák* címmel folytatódott az előadások sora.

Kiszl Péter intézetigazgató, doktori programvezető (ELTE BTK KITI) *Könyvtár- és információtudomány az új felsőoktatási szakstruktúrában* című előadásában a felsőoktatásban zajló folyamatokról beszélt. *A Fokozatváltás a*

felsőoktatásban című fejlesztési koncepcióval párhuzamosan megalakult a Könyvtár- és Információtudományi Képzések Kollégiuma (KIKK). A hazai felsőoktatási képzőhelyek és a munkaadók-munkavállalók reprezentatív szakmai szervezeteit tömörítő szervezet összefogása, együttműködése, szakmai egyeztetések révén lehetővé vált az országos, egységes álláspontok kialakítása, a mesterszak továbbélése, az új képzési és kimeneti követelmények (KKK) megformálása. Célként tűzték ki a képzés folyamatos korszerűsítését, az országos szakmai álláspontok kialakítását, az intézményi vélemények egységesítését. Az összefogásra azért is van nagy szükség, mert a Magyar Képzési Keretrendszer bevezetése nyomán a Magyar Rektori Konferencia közreműködésével elkezdődtek a képzési és kimeneti követelmények felülvizsgálati folyamatai. A szakmai egyeztetések eredményeiről, az előtűzött feladatokról szólt az előadás.

Gurka-Balla Ilona egyetemi tanársegéd (Babes–Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár) *Az erdélyi magyar nyelvű könyvtárosképzés az utóbbi két évtizedben* címmel az erdélyi felsőfokú könyvtárosképzésről kaptunk színes beszámolót. A kolozsvári Babes–Bolyai Tudományegyetemen már a kezdetek óta hagyománya van a könyvtárosképzésnek. A második világháború után ugyan csak román nyelven volt, Bukarestben, de az 1990-es évek óta újra lehet magyar nyelven könyvtárosképzést folytatni. A kétszakos képzés után a bolognai rendszerben a hároméves könyvtáros alapképzés maradt meg. Öröndetes módon erősödött a tanszék és a hallgatók leendő munkáltatói közötti kapcsolat. Az egyetemi

szak elnevezése „informatikus könyvtáros”, „információs menedzser” lett a „könyvtáros” szakképesítés mellett, ezzel is igazodva a nemzetközi trendekhez. Először főiskolai szinten hároméves, majd egyetemi szinten négyéves képzés után kaptak a diákok történelem–könyvtár szakos diplomát. A bolognai rendszerben sajnos csak a hároméves, egyszakos alapképzés maradt meg. A leendő munkahelyek, könyvtárak, más információszolgáltató helyek érdeke, elvárása a kétszakosság visszaállítása. Ennek megvalósításán még dolgozni kell.

Barátné Hajdu Ágnes tanszékvezető (ELTE BTK KITI) *Könyvtáros életpálya, tudatos karrierépítés* címmel tartott beszámolót a 2014-ben, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete kezdeményezésére elkezdett munkáról. Szólt az azóta eltelt időben végzett tevékenységről, az elért eredményekről, nehézségekről, az EMMI-vel való egyeztetésről. A cél egy olyan kiszámítható, átlátható, igazságos, objektív és motiváló életpályamodell kidolgozása, amely lehetőséget ad a könyvtárosoknak a tudatos karrierépítésre.

A hétfői programokat sok kérdés, hozzászólás, majd állófogadás zárta. A szépen megterített asztalok, a finom falatok, üdítők mellett jó volt beszélgetni, rég nem látott kollégákat üdvözölni, tapasztalatot cserélni, új ismeretségeket kötni.

A könyvtártudományi felsőoktatásban vezető szerepet betöltő intézetünk oktatóinak előadásával, az elmélet és a gyakorlat összhangjának figyelembevételével kezdődött a konferencia második napja, *Dippold Péter* igazgató (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, Központi Könyvtár), levezető elnök közreműködésével, aki egy személyes élményét osztotta meg

velünk. Régen, egyszer együtt utazott repülőn egy hölgygel, aki szeretett volna társalogni vele, hogy múlassa az időt. Így kifaggatta, hova megy, mit csinál. Ő egy könyvtáros konferenciára tartott éppen, és beszélt a könyvtáros szakmát foglalkoztató szerteágazó problémákról, a sokféle megoldásra váró kérdéstről. A hölgy igen elcsodálkozott a hallottakon. A történet is jól illusztrálta, mennyire nem tudnak rólunk, könyvtárosokról, a munkánkról semmit a kívülállók.

Bibor Máté egyetemi tanársegéd a *Száz vers* első kiadásáról beszélt. Az utolsó Szerb Antal-kötet megjelenését a szakirodalom nagy része és az író műveit összefoglaló mindkét bibliográfia is 1944-re datálja, de az előadásból kiderül, hogy volt már 1943-ban is egy kiadása a kötetnek. A kiadástörténet bemutatása során az előadás kitért a két változatban előforduló kisebb-nagyobb eltérésekre is, képekkel illusztrálva a különbségeket.

Bella Katalin egyetemi tanársegéd „*Kérem, ne legyen túl érzékeny!*” *Iroda-*

lompolitika és könyvkiadás Révai József minisztersége idején című előadásában az 1948 és 1953 közötti évekről szólt, amikor a kulturális és tudományos élet a centralizált hatalomgyakorlás színterévé vált. Azt a kérdést járta körül, hogy ilyen környezetben mennyire tudja, milyen torzulásokkal képes csak betölteni a tudomány, az irodalomtudomány azt a szerepet, hogy hiteles ismeretszerzést segítő eszköz legyen. Az előadó eredeti levelek felolvasásával illusztrálta, mennyire érvényesült a hatalomgyakorlás három módszere közül a „kézi vezénylés”, a személyes manipuláció az irodalmi életben. A bemutató végén vetített két kép megfejtését a szekcióülés végére ígérte, amit a hallgatóság nagy izgalommal várt.

Németh Katalin egyetemi adjunktus *A tárgyszavak fogalmi és megjelenési problémái az egyházi gyűjtemények katalógusaiban* címmel tartott prezentációt, amelyben a domonkos rendtörténeti gyűjtemény Szikla integrált rendszerben való megjelenésével ábrázolta, mennyire

problematikus a tárgyszórendszer alakulása, használata, visszakereshetősége. A vallástudományi szakirodalom fogalmi rendszere összetett, a szakkifejezések és a köznyelvben használt fogalmak gyakran nem fedik egymást. A Magyarországon használt számos integrált könyvtári rendszer különböző lehetőségeket kínál a tárgyszavak leírására, áttemelésére, visszakeresésére. A sajátos fogalmi, nyelvhasználati és keresési szokások, amelyek nem azonosak a világi érdeklődők keresési gyakorlatával, szintén nehezítik az egyházi könyvtárak állományának visszakereshetőségét, ezért szükséges volna egy egyházi gyűjteményekre vonatkozó tárgyszórendszer kidolgozására.

Boda Gáborné Köntös Nelli egyetemi adjunktus *Könyvtári minőségszemlélet alkalmazása a dokumentumleírásban* címmel tartott beszámolójában a formai feltárás minden más könyvtári munkafolyamatra gyakorolt hatására hívta fel a figyelmet. Hiába vannak szabványok, szabályzatok, mégis eltérő minőségben készülnek a leírások, hibás rekordok kerülnek be a katalógusokba. A hazai és nemzetközi könyvtárügy egyik aktuális kérdése a hagyományos és az elektronikus dokumentumvagyon teljes körű, magas színvonalú bibliográfiai feltárásának, valamint a hagyományos katalógusok retrospektív konverziójának nemzetközi és országos érvényű szabványokon, szabályzatokon alapuló megvalósítása. Az előadás arra kereste a választ, hogy a minőségmenedzsment, ezen belül a folyamatmenedzsment hogyan alkalmazható hatékonyan a formai feltárás és kapcsolódó folyamatainak fejlesztésére. Melyek azok a minőségirányítási technikák és módszerek, amelyekkel a legeredményeseb-

ben csökkenthető a bibliográfiaiban hibás rekordok száma?

Fodor János egyetemi adjunktus *Virtualizálódó örökségünk valóságos igények tükrében* olyan területről beszélt, amely ma a legfontosabbak közé tartozik sok könyvtárban. A könyvtári állományok digitalizálása során tudatosabban formált, kompatibilis eljárások, egységsülő előírások segítik a munkát. Ha a megőrzött tudáskincs hozzáférhetővé tétele és szolgáltatása biztosított is, megnyugtató-e a tudat, hogy ezt korszerű adatbázisok tárolják? Egyre nagyobb lesz a távolság a könyvtáros és a bonyolult programozási feladatok között. Áthidalható-e ez a távolság? Az archiválás technológiai fejlődése könnyen eredményezhet tökéletes, de a könyvtártól elszakadó, kevesek által használt szolgáltatásokat. Mennyire tudja a könyvtár a közösségi média eluralkodását kihasználni, alkalmazni, ott megjelenni? Ezekre a sokakat foglalkoztató kérdésekre kísérelt meg válaszokat találni.

Tószegi Zsuzsanna címzetes egyetemi docens *A felhőtechnológia szolgáltatási szintjei, adatvédelmi és szerzői jogi kérdései* címmel a big data jelenséggel, a felhőtechnológia megjelenésével foglalkozott. A hálózatkutatás eredményeit tanulmányozva sokat megtudhatunk arról, hogyan viszonyul a ma embere a társaihoz. A világban keletkező óriási adattömeg kezelése (tárolása, feldolgozása, hozzáférhetővé tétele stb.) a ma rendelkezésre álló technológiai megoldások határait feszegeti. Becslések szerint a tárolt adatmennyiség megközelítőleg másfél évenként megduplázódik. A big data nem csak mennyiségi szempontból jelent kihívást, gondot okoz az adatok változatossá-

ga, keletkezésük, és rendelkezésre bocsátásuk sebessége is. Az adatrobbanás szükségszerű következménye az új technológiák megjelenése, mint az adatbányászat vagy a felhőtechnika. Az információ kezeléséhez szükség van az új technikákra, de használatuk jogi problémákat is generál.

Kerekes Pál címzetes egyetemi docens *Könyvtári e-book: kölcsönzés vagy könyvtári terjesztés? A hazai szöveg alapú elektronikus tartalom könyvtári szolgáltatásának néhány jellemzője* címmel a könyvtárak előtt álló egyre sürgetőbb kérdéstről beszélt. A PC (personal computer, azaz személyi számítógép) után a PL (personal library), személyi könyvtár megalakulásának szemtanúi vagyunk. Az informatika adta lehetőségek jóvoltából helytől, időtől függetlenül érhetjük el a virtuális könyvtárakat. Szabadon, korlátozás nélkül és ingyenesen. A világháló által biztosított lehetőségek segítségével a könyvtári szolgáltatások már nem csak a valós, hanem a digitális térben is meg-

jelennek. Milyen szerepe van jelenleg itthon és globális szinten az ingyenes elektronikus tartalmak közvetítésében a könyvtáraknak? Erre a felvetésre próbált néhány működő projekt bemutatásával reagálni az előadás.

Senkei-Kis Zoltán egyetemi adjunktus *A hallgatók percepciója a könyvtáros hivatásról* címmel saját kutatásai eredményéről számolt be. A könyvtáros szakma jövője szempontjából fontos, hogyan vélekednek a jövő könyvtárosai, az informatikus könyvtáros hallgatók választott pályájukról. Hogyan viszonyulnak a hivatáshoz, hogyan alakul szakmai szocializációjuk? Az előadó fókuszcsoportos interjúk segítségével vizsgálta alap- és mesterszakos hallgatók között, milyen ma Magyarországon a könyvtáros hivatás megítélése, hol a szakma helye a XXI. században. A főbb tartalmi körök a következők voltak: pályaválasztási motiváció, a szakma külső és belső megítélése, társadalmi hasznosság, a képzés hozzáadott értéke, a képzés eredményessége,

a diploma értéke, szakmai identitás, jövőkép.

Az előadásokat követően Dippold Péter összegezte a hallottakat, majd újra a közönség tehetette fel az előadások alatt felvetődött sok kérdést.

A délutáni program két helyszínen, két szekcióban folytatódott.

A szünet után, a kari tanácsteremben az ELTE Könyvtártudományi doktori programjában részt vevő hallgatók kutatásairól hallhattunk előadásokat, a szekció – intézményközi együttműködés jegyében meghívott – levezető elnöke *Bényei Miklós* címzetes egyetemi tanár (Debreceni Egyetem) volt, aki történeti áttekintést adott a tudományterület korábbi és jelenlegi tudományos fokozatszerzési lehetőségeiről. Kiemelte a PhD-képzés fontosságát, és azt, hogy a könyvtártudomány önálló programként, s ahogy e rendezvény is bizonyítja, igazi tudós-műhelyként működhet az ELTE-n.

Bilicsi Erika könyvtáros (MTA Könyvtár és Információs Központ, Szak-informatikai Osztály) *A tudományos kommunikáció története – a Journal des Scavans-tól az open accessig* című előadása messziről indult. Az athéni iskolában kis csoportban, élőbeszéddel folyt a tudományos értekezés, a könyvnyomtatás óriási lendületet adott az információ-továbbításnak. Az első tudományos folyóirat megjelenésével, 1665-ben már módjuk volt a kutatóknak közreadni eredményeiket. A publikálási szokások alapjaikban változtak meg az internet megjelenésével. Az információhoz való minél gyorsabb hozzáférés létszükségletté vált. Az elektronikus folyóiratok előfizetési díjai egyre emelkedtek. Leggyorsabban a természettudomány reagált,

1991-ben létrejött az arXiv repozitórium. Egyre több kutató helyezte el ilyen gyűjteményben közleményeit. Felismerték, hogy így többen olvassák, többen idézik írásaikat. A kiadók erre reagálva vezették be az open access közlés lehetőségét. Nem az olvasó fizet a tartalomért, hanem a közlésért kell fizetni. A természettudományok területén jól bevált módszer a humán tudományokban még nem terjedt el, az eltérő közlési szokások miatt.

Kovácsné Koreny Ágnes főigazgató-helyettes (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár) *Hozzáférés és újrahaznosítás – TEL és az Europeana a tudományos kutatás szolgálatában* címmel tartott előadást. The European Library (TEL) és Europeana – két sokat emlegetett név, két olyan szolgáltatás, amely az európai közgyűjtemények bibliográfiai rekordjainak és a digitalizált dokumentumok metaadatainak tára. A többmillió, óriási mennyiségű, soknyelvű, heterogén adathalmaz kezelése nem kis feladat. Az előadás célja a két portál és a tudományos kutatás számára kifejlesztett szolgáltatásaik bemutatása volt, különös tekintettel a szemantikus kapcsolatok és KOS (Knowledge Organisation Systems) nyújtotta lehetőségekre épülő megoldásokra.

Rózsa Dávid főigazgató-helyettes (Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár) *A magyar szakkönyvtári rendszer* címmel foglalta össze az e sajátos könyvtártípusról összegyűjtött információkat. A szakkönyvtárak rendkívül fontos szerepet töltenek be egy-egy ország kulturális és tudományos életében, innovatív megoldásaik és változatos szolgáltatásaik gyakran példát adnak más könyvtártípusok számára is. Az előadó áttekintette a dua-

lizmus korától kialakult szakkönyvtári rendszert, a rendszerváltáskor bekövetkezett nagyszámú megszűnést, összeolvadást. Megállapítható, hogy ez a könyvtár-típus ma is változatos képet mutat, szinte valamennyi tudományterület kutatóinak igényeit kiszolgálja, ezen intézmények munkatársai sokszor maguk is számottevő tudományos tevékenységet folytatnak.

Amberg Eszter igazgatóhelyettes (Csorba Győző Könyvtár) *Kölcsönzés-e az e-kölcsönzés? Az elektronikus kölcsönzés jogi természetéről* című munkájában definiálta a bérlet és a haszonkölcsönzés fogalmát, a haszonkölcsönzés és az elektronikus kölcsönzés jogi természetét. A könyvtáraknak alapvető küldetése az információhoz, a tartalmakhoz, a kultúrához való szabad hozzáférés biztosítása. A digitális környezetben a jelenlegi jogi keret megakadályozza a könyvtárakat ezeknek a szolgáltatásoknak a kiteljesítésében, különös tekintettel az e-könyvekre. Az előadó ismertette az Európai Bíróság által 2014 őszén az

e-könyvek nyilvános szolgáltatásokat nyújtó könyvtárak általi kölcsönzése kapcsán indított konzultáció legújabb fejleményeit.

Takács Dániel szolgáltatási igazgató (Budapesti Ügyvédi Kamara) *Felhasználó-azonosítás a digitális szolgáltatásokhoz* című előadását azzal a megállapítással kezdte, hogy a jelenleg is zajló közigazgatási reformok, a személyazonosítás korszerűsítése megteremtik azokat a feltételeket és kényszereket, amelyek rábírhatják a könyvtárakat is többek közt a felhasználói adatbázisaik összekapcsolására. Ez nem csak az előírások teljesítését jelentheti az intézmények számára, hanem olyan kényelmes környezetet teremthet a felhasználóknak, amilyent bármely webes alkalmazás vagy szolgáltatás igénybevételekor már évek óta megszokhattak. A magyarorszag.hu kormányzati portálon regisztráló magyar és külföldi állampolgárok hitelesítését állami nyilvántartás alapján biztosítják, így külön regisztráció nélkül kerülhet be

egy könyvtár nyilvántartásába egy felhasználó.

Sörény Edina vezető tanácsos (Emberi Erőforrások Minisztériuma, Kultúráért Felelős Államtitkárság) előadásának címe *A könyvtári stratégiai programok osztályozásának lehetőségei* volt. A stratégiai szemléletmód minden esetben összefüggő, egymásra épülő cselekmények sorozatát jelenti. A stratégia tervezése a külső és a belső környezet megismerésével kezdődik, és monitoring, értékelő tevékenységgel zárul. Magyarországon eddig három könyvtári stratégia készült, miniszteri szintű elfogadásra és közzétételre, jelentősen meghatározva a könyvtáraknak és a könyvtári rendszernek a mindennapi működését.

Nemes László elnök (Magyar Információtudományi Alapítvány) *Egyetemek, magánszektor és a könyvtárak* című előadásában szolt a balti országokban, Tallinn, Tartu és Riga egyetemén végzett kutatásairól. Az egyetem vezetőivel készített riportok során a felsőoktatási intézmények és a magán, elsősorban a versenyszféra közötti kapcsolat és információáramlás folyamatára volt kíváncsi. Hangsúlyozta, hogy az egyetemeken folyó kutatások alatt keletkező új tudást ki kell jutatni az intézmények falain kívül. Ebben a folyamatban a könyvtárak szerepe igen jelentős.

Juhász Éva könyvtáros (Magyar Képzőművészeti Egyetem Könyvtár Levéltár és Művészeti Gyűjtemény) *Könyvtáros coach szerepben, coaching a könyvtárban* címmel beszélt. A coaching mint a korszerű menedzsment eljárások egyike felfogható a dinamikus képességek fejlesztésének egyik költséghatékony eszközeként is. A munkatársak szakértel-

mére, tapasztalatára, önállóságára, kreativitására, helyzetfelismerésére mindig szükség van ahhoz, hogy egy szervezet, egy intézmény színvonalasan, hatékonyan működjön. Ezen feltételek megteremtéséhez nyújt segítséget a coaching. Könyvtári alkalmazására több területen van lehetőség.

Vass Anna Johanna osztályvezető (Magyar Nemzeti Digitális Archívum és Filmintézet) *Resource Description and Access (RDA), eszköz a könyvtárak jövőbeli információközvetítő feladatainak ellátásához* címmel a leírási szabványokról beszélt. Az új könyvtári katalogizálási szabványt 2010-ben tette közzé a nemzetközi bizottság. Azóta folyamatosak a tesztelések, véleményezések, amelyek eredményei a már több ízben javított szövegváltozatok megjelenéseiben követhetők. A könyvtári leírási szabványok újragondolását részben az a szándék is motiválta, hogy a könyvtári katalógusokban tárolt információk könnyebben integrálódhassanak a web világába, a felhasználók könnyebben hozzáférhessenek az információkhoz.

Dávid Adrienne informatikus könyvtáros (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, Budapest Gyűjtemény) *A képek mint „jelentésteli felületek” – képi dokumentumok osztályozáselméleti kérdései* című előadásában megállapította, hogy a vizuális információ jelen van életünk szinte minden területén. A képek speciális könyvtári dokumentumoknak tekinthetők. Tartalmuk hatékony tükrözésére és visszakeresésének biztosítására többféle módszer áll rendelkezésre. Feltárásuk során igen fontos kérdés, melyek azok a speciális, jellemző attribútumok, amelyek alapján keresni fogják őket. Az elő-

adó hazai és külföldi példát, gyakorlati megoldást mutatott be. A visszakeresés hatékonyságát nagymértékben növelné, ha a felhasználó is részt venne a tartalomfeltárásban, így érvényesülne a felhasználói szempont és logika.

Az előadások után a doktoranduszok számos kérdést kaptak a jelen lévő közönség soraiból.

A BTK kari tanácstermében tartott szekcióülés végén *Sebestyén György* professzor emeritus (ELTE BTK KITI) méltatta a nagyszerűen megszervezett és lebonyolított konferencia szervezőbizottságát, az előadások magas színvonalát.

A doktori hallgatók szekciójával egy időben, az Egyetemi Könyvtár tanácstermében *Fodor János* egyetemi adjunktus (ELTE BTK KITI) levezető elnökségével *Tudományos rétegzettség és interaktivitás – gyűjteményi digitalizálás* címmel hangzottak el tudományos előadások.

Varga Klára osztályvezető (ELTE Egyetemi Könyvtár, Informatikai és Fejlesztési Osztály) *Digitalizálás az ELTE*

Egyetemi Könyvtárban című előadása a digitalizálási folyamatot, a folyton változó technológiákat, a munka során felmerülő kérdéseket, dilemmákat tárgyalta. 2003-ban kezdődött a hatalmas állomány digitalizációja, először az UNESCO segítségével, majd saját pályázati forrásokból. 2004-ben elkészült az Egyetemi Könyvtár digitalizálási terve, ennek megvalósításáról szolt az előadó.

Mátyás Melinda könyvtáros (ELTE Egyetemi Könyvtár, Gyűjteménykezelői Osztály) *Jezsuita tudósok digitalizált kéziratgyűjteményei az ELTE Egyetemi Könyvtárban és lehetséges kutatási témáik* címmel egy speciális területről adott hírt. Az ELTE Egyetemi Könyvtárának igen értékes forrásgyűjteménye a három jezsuita tudós, Hevenesi Gábor, Kaprinai István és Pray György nevéhez kötődő kéziratok kollektívája. A XVII–XVIII. századból származó kéziratgyűjteményt a jobb kutathatóság és az állományvédelem érdekében digitalizálták. Ennek a munkának a folyamatát láthattuk.

Palkó Gábor tudományos titkár (Petőfi Irodalmi Múzeum) *Szövegrétegek és adathálózatok: digitális filológia a szemantikus weben* címmel a digitalizálás egy különleges aspektusáról beszélt. A digitális filológus műhelyében egy egész sor célszoftver áll csatarendbe, hogy minél tökéletesebb munka készüljön. Ennek a bonyolult infrastruktúrának a megszervezése egészen másfajta csoportmunkát igényel, mint a filológus és a programozó együttműködése a XX. század utolsó évtizedeiben. A szövegkiadásban részt vevők együttműködési módjai és kompetenciái átalakulnak, mint ahogy átalakul az általuk közreadott „termék”, a digitális szövegkiadás is.

Ruttkay Zsófia egyetemi docens, *Berczi Klára* projektmenedzser, *Bényei Judit*, *Czémán Zsófia*, *Karasz Dániel* (MOME TechLab) *Életre keltett könyvek – kulturális örökség közvetítése digitális, interaktív technológiák segítségével* egy csapatmunkáról számolt be. A Mo-

hely-Nagy Művészeti Egyetem Kreatív Technológiai Laborjában folyó munka egyik célja, hogy a könyv jövőjét feszegető kérdéseket feltérképezze. A digitális forradalom kapcsán sokan temetik a könyvet, az olvasás kultúráját, de az új technikák új lehetőségeket is nyitnak. Az előadásban a legújabb vagy forgalomba még nem került interaktív könyveket, könyvadaptációkat mutatták be. Az érdeklődők a kávészünetben kipróbálhatták a MOME TechLab interaktív fejlesztését.

A program *Biszak Sándor* ügyvezető igazgató (Arcanum Adatbázis Kiadó) *Hungaricana és ADT+. Tömeges digitalizálás és publikálás az Arcanum Adatbázis Kiadónál* című előadásával folytatódott. Az Arcanum Adatbázis Kiadó mintegy tíz éve végez tömeges digitalizálást. A könyvek, folyóiratok feldolgozása jellemzően dokumentumszkennerrel történik. Speciális dokumentumok, térképek, oklevelek, levéltári anyagok, RMK feldolgozását is végzik, az erre a munká-

ra leginkább alkalmas szkennel. Havonta megközelítőleg félmillió oldalt, körülbelül ötven polcfolyóméternek megfelelő anyagot másolnak. A HUNGARICANA közgyűjteményi portál sok millió tételének keresése gyors és egyszerű. Az oldal népszerű, napi látogatottsága eléri az ötezer főt. Az ADT+ adatbázis több mint nyolcmillió nyomtatott anyag, kétszázötven folyóirat teljes anyagát tartalmazza. A digitalizálás legfontosabb kérdése a dokumentumok fellelhetősége. A folyóirat-állomány szinte minden könyvtárban hiányos, a példányok sérültek, sokszor digitalizálásra alkalmatlanok. Egyetlen lehetséges megoldás az állomány összefésülése, pótlása, hogy legalább virtuálisan összeálljon egy lehetőleg teljes állomány.

Brada Hedvig ügyfélmenedzser (Qulto-Monguz Kft.) *Közgyűjteményi attrakciófejlesztés, gamification* címmel arról beszélt, hogy a szabványosan feltárt és rendszerben kezelt adatbázis olyan alapot ad, amelyet némi ötlettel és prog-

ramozással új módokon lehet vizualizálni és újrahasznosítani egy portál készítésénél, okostelefonra tervezett alkalmazásokban, e-learning rendszerben vagy egy kiállítás játékos fejlesztésében. A gyűjtemény ilyen jellegű újrahasznosítása élővé teszi a digitalizált tartalmat és emeli a felhasználói élményt.

Gyórfy Szabolcs osztályvezető (Országos Széchényi Könyvtár, Digitalizáló Osztály) *Nagy gyűjtemények digitalizálásának lehetséges stratégiái – elvi és gyakorlati megközelítés* címmel az Országos Széchényi Könyvtár gyakorlatán keresztül mutatta be, mennyire szerteágazó, sokrétű feladat a könyvtári állomány digitalizálása. A szándék megfogalmazásától a megvalósításig számtalan döntést kell folyamatosan meghozni egy állományrész, különgyűjtemény digitalizálása során.

Cséka György könyvtáros (ELTE Egyetemi Könyvtár, Közönségszolgálati Osztály) *Az ELTE Egyetemi Könyvtár digitalizáló műhelye* címmel a gyakorlat-

ban is bemutatta a digitalizálást. Az Egyetemi Könyvtár 2009-ben jutott hozzá egy komoly értéket képviselő, professzionális, Zeuschel márkájú könyvdigitalizáló szkennelhez. Azóta folyik tervszerű digitalizáló munka a könyvtárban, mellette az olvasók megrendeléseit is teljesítik. A konferencia érdeklődő hallgatói műhelylátogatás során a gyakorlatban nézhették meg a működését, és ezzel zárult a szekció programja.

A kétnapos konferencia két helyszínen, több mint negyven előadóval, végig nagyszámú, összesen százhetven főt meghaladó résztvevővel zajlott. A szervezők úgy tervezik, hogy 2016 nyarára megjelentetnek egy konferenciakötetet az elhangzott előadásokból.

² Boda Gáborné Köntös Nelli, Kiszl Péter (szerk.): Valóságos könyvtár - könyvtári valóság II.: Konferenciaprogram az előadások tartalmi összefoglalóival Budapest, ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet, 2015. 42 p. Elektronikusán: <https://edit.elte.hu/xmlui/handle/10831/22415>

Az ELTE BTK gyönyörű tanácsterme és az Egyetemi Könyvtár közelmúltban újjávarázsolt tanácsterme méltó helyszín volt arra, hogy a szervezők szándéka, célja megvalósuljon: alkalmat teremteni a könyvtár- és információtudomány aktuális, a szakmát gyakorló jeles hazai és határon túli könyvtárosokat foglalkoztató kérdéseinek megvitatására, a könyvtárak folyamatosan változó szerepének, információközvetítő és tudományos munkát támogató feladatainak teljesíthetőségére tett javaslatok megfogalmazására.

A program zárásakor jogosan érezhettük mindnyájan, hogy ez a szándék megvalósult. Sikerült megnyerni nemzetközileg elismert tudósokat, a szakmát közelebről ismerő, gyakorló, oktató, neves előadókat a szereplésre, az érdeklődő közönség figyelmét folyamatosan, végig megtartani.

A konferencia honlapja (részletes programmal, absztraktokkal,² prezentációkkal, fotókkal és videóval): <http://lis.elte.hu/vkkv> ■